

Marronsvolken in Suriname

Verzet tegen slavernij, ontmoeting met het christendom en acceptatie.

Thomas Polimé

Marrons zijn nazaten van tot slaaf gemaakte Afrikanen die naar de Amerika's zijn gebracht en zich daar uit de slavernij bevrijdden. Zij bouwden, vaak in onherbergzame gebieden, een nieuw bestaan op met gebruikmaking van hun Afrikaanse sociaal-culturele erfenissen.

Overal waar zich in de Amerika's slavernij heeft voorgedaan is er ook sprake geweest van dit verschijnsel van marronage. Langzamerhand zijn in de meeste voormalige plantagekolonies deze Marrons min of meer weer opgegaan in de omringende samenleving. In sommige landen, zoals Jamaica en Colombia, zijn er nog wel restanten van deze samenlevingen te vinden. Het is echter alleen in Suriname en het grensgebied van Frans Guyana dat Marrons tot de dag van vandaag een onderscheiden groep vormen met een nog steeds herkenbare, geheel eigen cultuur. In wezen zijn het zes groepen, de Ndyuka of Okanisi, Saamaka, Pamaka, Matawai, Kwinti en Aluku, ieder met een eigen, zij het zeer aan elkaar verwante cultuur. Wel woont inmiddels ongeveer tweederde van de Marrons niet meer in het Surinaamse binnenland, maar in en rond Paramaribo, in buurland Frans Guyana, Nederland en Frankrijk.

De **Ndyuka** ontvluchtten de slavenplantages vanaf begin 18e eeuw, zij sloten een vredesovereenkomst in **1760**.

Na de mislukte vrede poging van 1749 met **de Saamaka** sloten zij pas in **1762** een vredesovereenkomst met de koloniale overheid, zij vestigden zich voornamelijk langs de Suriname rivier. **De Matawai** sloten vredesovereenkomst in **1767** met de blanken. Deze drie groepen die een vredeovereenkomst hebben gesloten met de Nederlandse overheid werden **Bevredigde Bosnegers** genoemd. De drie overige groepen werden **Onbevredigde Bosnegers** genoemd.

Vlak na de Ndyuka begonnen ook de Aluku te vluchten. Zij staken in 1776 over naar Frans Guyana. In **1860** sloten zij een vredesovereenkomst met de Fransen.

Marrons moeten veel ontberingen hebben doorstaan. Zo lang ze geen vrede hadden gesloten moesten ze steeds bedacht zijn op aanvallen van militaire patrouilles. Daardoor leefden ze een nogal opgejaagd bestaan, want zodra een dorp door de koloniale expeditielegers ontdekt was werd het platgebrand. Vandaar dat de kostgronden, waarop het voedsel werd verbouwd, vaak ver verwijderd van de dorpen waren aangelegd. Daarnaast moeten ze, in die barre omstandigheden met elkaar een hele nieuwe maatschappij creëren, met een eigen taal, cultuur en sociale verbanden. Sommigen waren al lang in Suriname, anderen waren nog maar kort ervoor uit Afrika aangekomen, en bovendien afkomstig uit heel verschillende taal- en cultuurgebieden. Van die achtergrond en kennis maakten ze gebruik om in een complex proces van aanpassing, afstoting en versmelting gezamenlijkheid te creëren. En dat alles in een hele nieuwe omgeving waar zich ook al oude bewoners ophielden, Inheemsens zoals Kaliña, Lokono en Wayana, van wie eveneens cultuurelementen werden overgenomen. Zo ontstonden gemeenschappelijke culturele en sociale verbanden, met nieuwe religieuze praktijken en wereldbeelden, nieuwe vormen van gezag en verwantschap en nieuwe vormen van dagelijks leven toegesneden op de context van het Surinaamse binnenland.

De erfenis van dit proces is nog duidelijk zichtbaar bij de huidige Marrons. Zo verwijzen verschillende soorten goden en geesten zoals Kumanti en Papa naar etnische benamingen voor Afrikaanse gebieden van inschepping (resp. Ghana en Benin/Nigeria) en hetzelfde geldt voor de term Luango (Congo-Angola) die aan sommige dorpen en groepen wordt toegeschreven, of de dorpsnaam Dahomey, die rechtsreeks naar Benin verwijst. Maar Marrons kennen bijvoorbeeld ook Ingi Winti (Inheemse geesten) en in de wijze waarop cassave wordt bereid, gejaagd, gevist of landbouw bedreven is ook de invloed van Inheemsen onmiskenbaar aanwezig ook in het Bijvoorbeeld bij de Ndyuka en Aluku in Suriname en Frans Guyana is de manier waarop ze cassave bewerken en bereiden voor een groot deel afgeleid van de manier waarop de oorspronkelijke bewoners van Suriname (de Inheemsen) dit deden.

Religie

De Marrons hebben van oorsprong een polytheïstische religie, die is gebaseerd op West- en Centraal-Afrikaanse elementen en in de Surinaamse context langzaam tot een nieuw geheel zijn gegroeid. Steeds vaker wordt deze religie, in navolging van het verwante religieus systeem van Afro-Surinamers uit het kustgebied aangeduid met de term Winti. Voorheen spraken veel Marrons liever van Obiyah. Deze religie, die in alle aspecten van het (dagelijks) leven een cruciale rol speelt kan per dorp, per regio en per Marronvolk verschillende varianten en accenten hebben, maar is onderling wel sterk verwant.

Daarnaast hebben protestantse zendelingen –Moravische Broeders of Hernnhutters (EBG)– vanaf de achttiende eeuw, en vanaf eind negentiende eeuw ook Rooms Katholieke missionarissen, pogingen ondernomen Marrons tot het christendom te bekeren. Uiteindelijk is hen dat in belangrijke mate ook gelukt, in die zin dat de meeste Marrons nu christen zijn. Dat betekent echter in het geheel niet dat zij daarmee ook de Obiyah geheel verlaten hebben. Monotheïstische Marrons vormen waarschijnlijk een minderheid. In feite belijden de meesten beide religies. Hierdoor zijn ook christelijke gebruiken in de Marrontradities terecht gekomen. Zo is de witte kleding die de Hernnhutters dragen bij rouwdiensten en begrafenissen bij de Ndyuka bijvoorbeeld terug te vinden in de witte doeken die om een paal van het voorouderaltaar –de faaka tiki of faaka paw– worden gewikkeld, als geschenk aan de voorouders.

Marrons kennen een schepper-god, genaamd Keeydi Amua Keeydi Anpon, of Gaan Gadu a Tapu, wat betekent: “de grote god daarboven”. Hij is de schepper van al het bestaande, maar staat op afstand. Voor alle dimensies van het natuurlijke en bovennatuurlijke leven zijn er meerdere pantheons bestaande uit vele goden en geesten.

Contact met de zending

Volgens Maria Lenders heeft in tegenstelling tot het zendingswerk onder Inheemsen in Berbice en de eerste zendingspogingen in Paramaribo geen tegenwerking van de zijde van de blanken gehad onder de Marrons gehad. Zij mocht zelfs in 1765 op voorstel van de gouverneur met het zendingswerk onder Marrons beginnen.

Samaka

Al bij de tekening van de vredesverdragen met de Ndyuka, uitte gouverneur Wigbold Crommelin (1750-1768) de wens dat er zendelingen bij de Marron zouden gaan

wonen. Zij zouden het werk van de posthouder over kunnen nemen; bewaken van het naleven van de bepalingen in de vredesverdragen.

- Stimuleren van het drijven van handel met de Marrons
- Bekeren van de Marrons tot het christendom

In 1765 kwamen de drie broeders (Rudolf Dehne, Ludwig Christoph Stoll en T. Jones). Zij reisden samen met een regeringsafgevaardigde Döhrig af naar het bosland. Het voorstel van posthouderschap werd afgewezen.

De drie zendelingen werden hartelijk ontvangen door de leider van de Samaka, Abini. Hij bood hen aan om in een van zijn vijf dorpen aan de Sentheakreek te gaan wonen. Zij richtten zich op het bekeringswerk onder de jeugd en ze gaven ook lees en schrijfles aan een aantal jeugdigen.

De Matawai

In de periode dat de eerste zendelingen bij de Samaka actief waren, van 1765 tot 1813, legden zij enkele bezoeken af aan de Matawai dorpen aan de Boven Saramacca. Dit leverde weinig resultaat op. Later (rond 1840) werd het zendingswerk weer opgepakt door Rasmus Schmidt. Johannes King werd een belangrijke persoon binnen de zending bij de Matawai (1857).

De Ndyuka

In 1850 werd een poging gedaan door de zendelingen Wullschlagel en Jansa om naar het Ndyuka gebied te gaan. Dit mislukte omdat gaanman Beeman of Beiman, hen weigerde te ontvangen. Hij zei dat het christendom wel goed was voor de Europeanen maar niet paste voor de negers. Zij zouden door hun Obia gedood worden. Zeven jaar later kreeg Kappler (van 1846 tot 1863 aangesteld tot vertegenwoordiger van het koloniaal bestuur bij de Ndyuka) de opdracht om toestemming te vragen aan de Gaaman dat er een zending bij de Ndyuka zou mogen komen werken. Gaaman Beeman herhaalde wat hij al eerder had gezegd: De Christen god is zeer goed voor de blanken, maar zij (de Ndyuka) zouden blijven geloven wat hun moeders geloofd hadden. Hun "grootmoeder" zou het hele land vervloeken als haar nakomelingen zich tot het christendom zouden bekeren. Kappler vermeld in zijn verslag dat enkele Rooms katholieke priesters uit Frans Guyana interesse begonnen te tonen voor het zendingswerk. Een zeker pater Krämer had twee maanden bij de Paramaka doorgebracht.

Een volgende meer serieuze poging om de Ndyuka bekend te maken met het christendom werd ondernomen door de al eerder genoemde Matawai profeet Johannes King. Tijdens een tweede reis naar de Ndyuka in november 1865 vonden zijn woorden wel gehoor bij een deel van de Ndyuka bevolking. Gedurende lange tijd echter bleven de zendingcontacten beperkt tot die gebieden waar de Ndyuka zich gevestigd hadden buiten hun oorspronkelijke woongebied aan de Tapanahony. Mede door de inspanningen van de zendelingen Misi Hartmann ontstond, ondanks veel tegenwerking, een groep van christenen.

Spalburg, een onderwijzer van de Broeder Gemeente begon 1896 een schooltje in Dritabiki met 16 leerlingen. Hij boekte weinig succes.

Tussen 1860 en 1870 vonden er talrijke zendingsreizen in het Cottica en Commewijnegebied plaats. In 1892 vestigde zending Buck zich als eerste in een dorp bij de Cottica Ndyuka.